
DOĞU AKDENİZ'DEKİ GELİŞMELER DOĞRULTUSUNDA TÜRK DIŞ POLİTİKASI'NIN DÜNÜ VE BUGÜNÜ

THE PAST AND TODAY OF TURKISH FOREIGN POLICY WITHIN THE FRAMEWORK OF DEVELOPMENTS IN THE EAST MEDITERRANEAN

ПРОШЛОЕ И НАСТОЯЩЕЕ ВНЕШНЕЙ ПОЛИТИКИ ТУРЦИИ В СООТВЕТСТВИИ С СОБЫТИЯМИ ВОСТОЧНОГО СРЕДИЗЕМНОМОРЯ

Eren Alper YILMAZ*

ÖZET

Özellikle 2000'li yılların başından itibaren sahip olduğu zengin hidrokarbon rezervlerinin keşfedilmesi üzerine, verimli bir enerji havzası olarak bilinen Doğu Akdeniz bölgesinin jeopolitiğinde önemli değişiklikler olmuştur. Başta Türkiye, Yunanistan ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) olmak üzere bölge ülkeleri adına güvenlik açısından kırılgan bir zemin oluşmuştur. Bölge üzerinde uzun süre önce başlayan ikili anlaşmalar doğrultusunda “münhasır ekonomik bölge” ve “kıta sahanlığı” kavramları sıkça gündeme gelmiş, son dönemlerde Türkiye'nin Libya Hükümeti ile “Deniz Yetki Alanlarını Sınırlandırma Mutabakatı” imzalaması ve bölgede denizcilerin uyarılması anlamına gelen NAVTEX ilan etmesi üzerine Türkiye ile Yunanistan arasındaki kıta sahanlığı tartışmaları yeniden alevlenmiştir. Buna karşılık Yunanistan'ın bazı Avrupa ve Ortadoğu ülkelerinin desteğini alarak yaptığı hamleler taraflar arasındaki tansiyonu yükseltmiş, hatta savaş söylemlerini beraberinde getirmiştir. Bu süreç, taraflar arasında yalnızca bir enerji sorunu olmaktan çıkmış, uluslararası hukuk metinlerine de atıf yapılarak her ülkenin kendi sınırlarına yapılan tacize karşı sert bir duruş gösterdiği ve sınırlarını koruduğu bir “egemenlik sorunu” haline gelmiştir. Dolayısıyla taraflar, bir yandan ekonomik yetki alanlarını genişletmek isterken öte yandan da egemenlik yetkilerini ve haklarını koruyarak karşı taraf üzerinde siyasi bir üstünlük kurmak istemişlerdir. Bu çalışma, Doğu Akdeniz'de yaşanan güncel gelişmeler bağlamında Türkiye-Yunanistan arasında tarihsel süreçte gelişen Ege sorunlarına da vurgu yaparak Türk dış politikasının ekonomik/ siyasal arenada başat olma çabalarını ve güvenlik odaklı stratejilerini analiz etmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Doğu Akdeniz, Türk Dış Politikası, Yunanistan, Münhasır Ekonomik Bölge, Kıta Sahanlığı*

*ORCID: [0000-0002-5137-4948](https://orcid.org/0000-0002-5137-4948), Dr. Arş. Gör., Adnan Menderes Üniversitesi, Söke İşletme Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü, alper@adu.edu.tr

ABSTRACT

Especially since the beginning of 2000's, upon the discovery of rich hydrocarbon reserves, significant changes have become in the geopolitics of the Eastern Mediterranean which is known as an efficient energy basin. In particular, a fragile ground was created on the behalf of countries involving in region such as Turkey, Greece and Greek Cypriot Administration (GCA) in terms of security. In line with bilateral agreements that started on the region long time ago, "exclusive economic zone" and "continental shelf" concepts came into question. Recently, due to "Agreement on Delimitation of the Maritime Jurisdiction Areas" between Turkey and Libya Governments and declaration of NAVTEX by Turkey, which means the stimulation of sailors, continental shelf discussions between Greece and Turkey have flared up. On the other hand, the moves made by Greece with the support of some European and Middle East countries have increased the tension between the parts, even have brought along the discourses of war. This process has ceased to be an energy problem between the parts, it has also become a "sovereignty problem" which each country takes a hard stance against the harassment of its borders and protects its borders by referring to international law texts. Therefore, while the parts aimed to expand their economic jurisdiction, they also targeted to establish a political superiority over each other by preserving their sovereign authorities and rights. This study analyses the efforts of Turkish foreign policy on the way to be dominant in economic and political areas and its security-oriented strategies within the framework of the current developments in Eastern Mediterranean, by also emphasizing the ongoing Aegean problems during the historical process between Turkey and Greece.

Key Words: *Eastern Mediterranean, Turkish Foreign Policy, Greece, Exclusive Economic Zone, Continental Shelf.*

АННОТАЦИЯ

Особенно, после открытия богатых запасов углеводородов с начала 2000-х годов в районе Восточного Средиземноморья произошли важные изменения в геополитике региона, известного как эффективный энергетический бассейн. С точки зрения безопасности стран региона таких как Турция, Греция и Юго-Кипрской администрации была создана хрупкая почва безопасности. Понятия "особая экономическая зона" и "континентальный шельф" часто упоминаются в соответствии с двусторонними соглашениями, которые давно начали действовать в регионе. Недавно подписанные декларации правительством Турции в Ливии об "Ограничении консенсуса морской юрисдикции" и "континентальном шельфе – NAVTEX" привели к новому напряжению между Грецией и Турцией. С другой стороны шаги, предпринятые Грецией при поддержке некоторых европейских и ближневосточных стран, усилили напряженность между сторонами и даже привели к разговорам о войне. Этот процесс больше не является просто энергетической проблемой между сторонами. Это стало "проблемой суверенитета", в котором каждая страна занимает жесткую позицию против преследований на своих собственных границах и защищает свои границы, ссылаясь на международные правовые документы. Таким образом, стороны хотели расширить свою экономическую юрисдикцию, одновременно защищая свой суверенитет и права, и, с другой стороны, хотели установить политическое превосходство над другой стороной. Нижеследующее исследование проводилось в контексте текущих событий в Восточном Средиземноморье между Грецией и Турцией по проблемам Эгейского моря и упирался на исторический процесс. В нём проанализированы попытки турецкой внешней политики

доминировать на экономической/политической арене и её ориентиры на безопасную стратегию.

Ключевые слова: Восточное Средиземноморье, внешняя политика Турции, Греция, особая экономическая зона, континентальный шельф.

Giriş

Geçmişten günümüze dek önemli bir mücadele sahası oluşturan Doğu Akdeniz Bölgesi, yeni enerji kaynakları ve birbirleriyle çakışan münhasır ekonomik bölgelerin (MEB) ortaya çıkmasıyla birlikte, bugün yeniden tartışılabilir hale gelmiştir. Bölgeye kıyası olmayan aktörlerin de bölgedeki gelişmeleri yakından takip etmeye başlamaları, bölgedeki güvenlik ve enerji politikalarına doğrudan ya da dolaylı olarak müdahil olarak proaktif bir dış politika izlemeleri; tüm bunların yanı sıra bölgedeki yetki alanları konusunda karşılıklı yapılan ikili anlaşmalar, ilan edilen MEB'ler ve bölgeye yapılan askeri tatbikatlar, Doğu Akdeniz'in paylaşımı konusunda büyük bir karmaşayı beraberinde getirmiştir. Türkiye tarafından "mavi vatan" olarak görülen bu bölge, ülkenin jeopolitik ve stratejik çıkarları açısından da son derece önemlidir.

Doğu Akdeniz'de 2019 yılının sonlarında başlayan ve 2020'de süregelengelişmeler, Türkiye ile Yunanistan'ı yine karşı karşıya getirmiştir. Türkiye, 27 Kasım 2019'da Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti ile "Deniz Yetki Alanlarını Sınırlandırma Anlaşması" imzalamış, böylelikle Yunanistan'ın Girit, Karpathos ve Rodos adalarının güneyinde kalan bölgeyi kıta sahanlığı kapsamında gördüğünü ilan etmiş ve bu anlaşmayı BM'ye kaydettirmiştir. Buna karşılık Yunanistan da, 1982 tarihli Uluslararası Deniz Hukuku Sözleşmesi'ni gerekçe göstererek adaların kıta sahanlığı hakları olduğunu ve Türkiye'nin Libya Hükümeti ile yapmış olduğu anlaşma ile ortaya koyduğu haritanın kendi ulusal egemenlik haklarını çiğnediğini ilan etmiş, bu durumun uluslararası hukuka göre geçersiz olduğunu savunarak Avrupa kamuoyunu arkasına almak istemiştir. Bu yardım çağrısı yerini bulmuş, Avrupa Birliği de Yunanistan'ı Birlik üyesi olmasının da verdiği konum itibarıyla korumuş, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de yürüttüğü hidrokarbon çalışmalarını "yasa dışı" olarak tanımlamış ve sondaj faaliyetlerinin durmasını talep etmiştir.

Türkiye, Ege Adaları konusundaki anlaşmazlıklarını yeniden gündeme taşımış, Milli Savunma Bakanı Hulusi Akar'ın, Yunanistan'ın uluslararası hukuka aykırı olarak Ege Denizi'nde 16 adayı silahlandığını beyan etmesi üzerine Ege Denizi'ndeki adalar sorununu tekrar gündeme getirmiştir. Savunma Bakanı Akar'dan sonra Dışişleri Bakanlığı Denizcilik-Havacılık Dairesi de Ege kaynaklı anlaşmazlıklarda Yunanistan'ı "hukuksuzluk" ile suçlamıştır.

Doğu Akdeniz ve Ege Adaları hidrokarbon yataklarının kullanımı ve egemenlik haklarının korunması açısından Türk dış politikası için son derece önemlidir. Türkiye'nin bu coğrafya üzerindeki egemenlik yetkileri yeni olmamakla birlikte, 1923 yılında imzalanan Lozan Antlaşması'na kadar dayanmaktadır. 1947'deki Paris Antlaşması, 1958'deki Cenevre Sözleşmesi, 1982'deki Yunanistan'ın taraf olduğu BM Deniz Hukuku Sözleşmesi gibi yazılı metinler de

Doğu Akdeniz'deki Gelişmeler Doğrultusunda Türk Dış Politikası'nınDünü ...

gerek Türkiye'nin gerek Yunanistan'ın bölge üzerinde hak iddiasını ve tezlerini ortaya çıkaran referans noktaları olmuştur.

Bu çalışmada, Doğu Akdeniz'deki gelişmeler ışığında tarihsel metinlere de atıf yapılarak Türk dış politikasının bölge üzerindeki stratejik hamlelerine vurgu yapılacak, ayrıca Doğu Akdeniz üzerinde enerji kaynaklarına sahip olma ve denizlerde egemenlik yetkisi elde etme gibi çıkarları olan diğer bölgesel ve küresel aktörlerin de Türkiye'ye karşı oluşturduğu ittifaklara yer verilecektir. Özellikle Türkiye- Yunanistan-Güney Kıbrıs Rum Yönetimi üçgeninde bölgedeki gelişmeler analiz edilecektir.

1. Doğu Akdeniz'in Jeopolitik Önemi

Genel anlamda bir Doğu Akdeniz Bölgesi'nden söz etmek gerekirse, bu bölgeyi 27° Doğu boylamının batısındaki kalan bir bölge olarak adlandırmak mümkündür (Yıldız, 2008: 22). Yüzölçümü olarak yaklaşık 90.000 mil karelik bir alan kaplayan bölgenin, kuzey-güney mesafesi 340 mil, doğu-batı mesafesi ise 450 mildir (Girgin, 2013: 3). Türkiye, Yunanistan ve Libya hattıyla başlayan bölge doğuya doğru Mısır, Filistin, İsrail, Lübnan ve Suriye kıyıları ile çevrilidir.

Doğu Akdeniz; Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarına göre merkezi konumda bulunan, Orta Doğu, Kafkasya ve Orta Asya'da bulunan enerji rezervlerinin Avrupa'ya taşınmasını sağlayan, tüm Akdeniz Coğrafyası ile birlikte dünya ticaretinin yaklaşık üçte birinin yapıldığı çok önemli bir kesişim noktasıdır (Yaycı, 2019: 13). Kara ve deniz yoluyla yapılan dünya ticaretini göz önünde bulundurduğumuzda, stratejik konumu itibariyle kıtalararası bir lokomotif görevi gören ve dünyanın en değerli ticaret yollarına geçişi kolaylaştıran bu havza, batısında Cebelitarık Boğazı'na güneyinde ise Süveyş Kanalı'na bakmaktadır (Kedikli ve Çalağan, 2017: 122). Bir hareket alanı olarak görülen Doğu Akdeniz, “birbirine bağlı bitmek tükenmek bilmeyen deniz ve kara yollarının, küçük, orta ve büyük ölçekteki şehirlerin yer aldığı geniş kapsamlı bir ulaşım sistemi” anlamına gelmektedir (Braudel, 2015: 52).

Soğuk Savaş'ın sona ermesinden itibaren Doğu Akdeniz Bölgesi'nin uluslararası politikadaki rolü yükselen bir ivme kazanmıştır. Özellikle çevresinde bulunan zengin enerji kaynakları, bölgeye olan ilginin altında yatan en önemli sebeplerden biridir. Bu noktada Doğu Akdeniz Bölgesi dünyada ispatlanmış petrol rezervlerinin %47'sini, yine ispatlanmış doğal gaz rezervlerinde %43'ünü içermesiyle zengin hidrokarbon yataklarına sahip bir havza niteliği kazanmaktadır (Pamir, 2017: 51).Birçok araştırmacının bu coğrafyayı “verimli hilal” olarak adlandırması bölgenin önemini özetlemektedir. Bölgenin, hâlihazırda Ortadoğu ve Orta Asya petrollerinin dünya pazarlarına aktarılması sebebiyle dünya deniz ticareti için önemli bir transit bölge haline gelmesine ek olarak, 2000'li yılların başında keşfedilen petrol ve doğal gaz rezervleri bölgeyi daha cazip bir enerji merkezi konumuna getirmiştir.

Son yıllarda bölgede gerçekleştirilen doğal gaz arama faaliyetleri ise ciddikeşiflere zemin hazırlamıştır. Akdeniz'e kıyısı olan ülkelerden İsrail, bölgedeki Leviathan ve Tamar sahalarında yürüttüğü sondaj çalışmaları sonucunda

1 trilyon metreküpten fazla ispatlanmış doğal gaz rezervi keşfetmiştir (Yılmaz, 2018: 1). İtalyan enerji şirketi Eni ise Mısır'ın Zohr sahasındaki doğal gaz rezervlerinin yaklaşık 850 milyar metreküpe tekabül ettiğini açıklamıştır. Tahmini rakamlara göre 122 trilyon metreküp hidrokarbon rezervinin yer aldığı bilinen bölgede; rezerv payı yüksek ve pazar avantajına sahip ülkeler, önemli bir kazanıma sahip olacaktır. Doğu Akdeniz'deyapılan son çalışmalar çerçevesinde yaklaşık 7 TCM'lik bir rezervin bulunduğu öngörülmektedir (Hodgson, 2015: 35). Dolayısıyla, böylesi yüksek oranda bir kaynağa ev sahipliği yapan bu bölgede enerji ithalatçısı konumunda olan aktörler, bu coğrafyadan sürekli bir pay alma çabası içine girmişlerdir.

Doğu Akdeniz'i jeo-stratejik anlamda değerli yapan faktörlerden bir diğeri de Kıbrıs Adası gibi, Sicilya ve Sardunya Adaları'ndan sonra Akdeniz'deki en büyük adayı barındırmasıdır. Ada, bölgedeki hava ve deniz ticaret yollarının merkezinde yer alması sebebiyle Doğu Akdeniz ve Afro-Avrasya coğrafyasını kontrol edebilecek bir konumdadır. Ayrıca ada, stratejik konumu nedeniyle sabit bir deniz üssü, uçak gemisi ve gözetleme kulesi olarak kullanılabilme potansiyeline sahiptir (Davutoğlu, 2011: 175).

2. Doğu Akdeniz Krizi Nasıl Başladı ve Gelişti?

Bölgedeki gelişmeleri çıkmaza sokan nokta; Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin tek taraflı hareket ederek komşu ülkelerle imzalamış olduğu "Münhasır Ekonomik Bölge (MEB)Anlaşmaları"dır". 2000'lerin başında Doğu Akdeniz'de zengin doğal gaz ve petrol yataklarının bulunduğunu belgeleyen keşiflerin ardından bölgeye kıyaslı olan ülkeler ileGKRYiki taraflı münhasır bölge anlaşmaları yapmaya başlamıştır. Türkiye'nin hukuksuz olarak gördüğü bu anlaşmaların ilki Rum tarafı ve Mısır arasında 2003 yılında imzalanmıştır. Türkiye bu anlaşmalara itiraz ederek Birleşmiş Milletler'e taşımıştır. Bu öneriye göre BM'nin tekelinde özel bir fon oluşturulacak, bu fon aracılığı ile toplanacak olan enerji gelirleri, mülkiyet ve toprak ile ilgili konulardakimali ihtiyaçların karşılanması için kullanılacak, çözüm bulunmaması halinde ise bu gelirler her iki tarafın payına düşecek şekilde dağıtılacaktır.

Ardından GKRY, yine Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni (KKTC) yok sayarak "Kıbrıs Cumhuriyeti" adına 2007 yılında Lübnan, 2010 yılında ise İsrail ile MEB anlaşmalarına imza atarak Doğu Akdeniz'in paylaşımı konusunda aralarında pazarlık yapmışlardır (SDE, 2019: 8). Öte yandan, GKRY 2007 tarihinde Kıbrıs Adası'nın güneyinde 13 adet petrol arama ruhsat sahası ilan etmiş, bu ilan edilen sahalardan 12 numaralı sahaya ait haklar ise ABD'li Noble Energy Şirketi'ne devredilmiştir (Yaycı, 2012: 18). Türkiye de, GKRY'nin kendi inisiyatifiyle tüm Kıbrıs adına uluslararası anlaşma imzalama yetkisi bulunmadığını vurgulayarak Lübnan ve İsrail ile yapılan anlaşmaları tanımamıştır. Ayrıca Türkiye, keşfedilen hidrokarbon rezervlerinin Kıbrıs halkının tamamına ait olduğunun ve bu kaynakların kullanımı ve işleniş noktasında Ada'da yaşayan her iki toplumun birlikte karar alması gerektiğinin vurgusunu yapmaktadır. GKRY'nin bu tek taraflı hamlelerine karşılık da KKTC, 2011 yılında Türkiye Petrolleri Anonim

Doğu Akdeniz'deki Gelişmeler Doğrultusunda Türk Dış Politikası'nınDünü ...

Ortaklığı'na (TPAO) 1, 2, 3, 8, 9, 12 ve 13 numaralı bloklarda arama izni vermiştir (Yılmaz, 2018: 2).

Türkiye-GKRY arasındaki gerginliğin boyutu uluslararası büyük enerji şirketlerinin bölgeye akın etmesiyle birlikte daha da artmıştır. GKRY'nin İtalyan Eni ve Fransız Total şirketlerine 2017 sonu itibarıyla bölgede doğal gaz arama izni vermiş olması taraflar arasında tansiyonu yükseltmiştir. Bu hamleye karşılıkTürkiye, 2018 yılının şubat ayında, ENİ'ye ait sondaj gemisini bazı gerekçeler öne sürerek engellemiştir (SDE, 2019: 10). GKRY'nin belirlediği 6. parselin bir kısmı Türkiye'nin MEB'i içerisinde yer aldığından, TürkiyeGKRY'nin bu adımını,kendi egemenlik haklarına yönelik bir ihlal olarak görmüş ve bu bölgede çalışmalar yürütülmesini kabul etmeyeceğini belirtmiştir (Yılmaz, 2018: 4). Akabinde Rum yönetiminin sondaj faaliyetleri için izin verdiği ABD menşeli enerji firması ExxonMobil'in 2018 sonunda Kıbrıs açıklarında o güne kadar bulunan en büyük üçüncü doğal gaz rezervini ortaya çıkardıklarını duyurmasının ardından tansiyon yükselmeye başlamıştır.

2019 yılının Kasım ayında,Türkiye'nin Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti (UMH) ile imzaladığı “Deniz Yetki Alanları Sınırlandırmasına Dair Mutabakat Muhtırası”, Türkiye ve komşusu Yunanistan arasında kıta sahanlığı konusunda tekrardan gerginliğe sebebiyet vermiştir. 2020 Temmuz ayında Türkiye bir “NAVTEX” (denizcilere duyuru) yayınlarak Oruç Reis gemisinin Meis Adası'na mücavir bölgede hidrokarbon araması yapacağı uyarısında bulunmuştur. Türkiye'nin bu hamlesine karşılık Yunanistan'ın da NAVTEX ile aynı bölgede hak iddia etmesi üzerine, Türkiye'nin resmi görüşünü Dışişleri Bakanlığı yaptığı açıklamalar ile ortaya koymuş; Anadolu'ya 3 km, Yunanistan ana karasına 580 km uzaklıkta olan bir adanın 40 bin km² genişliğinde kıta sahanlığı alanı yaratmasının rasyonel olmadığını, uluslararası hukuka uygun olmadığını iddia etmiştir. Böyle bir durumda Türkiye'nin uluslararası hukuktan kaynaklanan yaklaşık 186 bin km² deniz yetki alanı 41 bin km² ile sınırlanacak, GKRY'nin ilan ettiği münhasır ekonomik bölgenin sınırlarını, AB'nin resmi sınırları olarak kabul eden Sevilla Haritası hayata geçirilmiş olacaktır (Yaycı, 2019: 44). Yunan makamlarının resmi görüşüne göre ise Türkiye'nin ilan ettiği NAVTEX, Yunanistan'a ait adaların kıta sahanlıkları üzerinde bulunmaktadır ve meşru değildir.

TPAO, Maden ve Petrol İşleri Genel Müdürlüğü'ne (MAPEG) Akdeniz'de Türk karasuları dışında sahip olduğu iki petrol sahası için ruhsat başvurusu yapmıştır. Başvuruyla birlikte Türk kıyılarının karşı tarafında bulunan Rodos, Karpathos (Kerpe), Kasos ve Girit Adaları'nın 6 millik karasularına yakın bölgede hidrokarbon aramalarına başlanılabilmesi için hükümetten ruhsat talep edilmiştir. Bu durum karşısında Yunanistan, TPAO'nun yayımladığı haritada, Girit Adası dahil, söz konusu Yunan Adaları'nın kıta sahanlıklarının ve münhasır ekonomik bölgelerinin göz ardı edildiği gerekçesiyle itiraz etmiştir. Yunanistan Dışişleri Bakanı Nikos Dendias, Türkiye'nin son hamlesini “Yunan egemenlik haklarını gasp etme teşebbüsü” olarak nitelendirmiş ve Yunan adalarının kıta sahanlıklarının olduğunu iddia etmiştir.

Türkiye'nin Libya hamlesine karşılık olarak 6 Ağustos 2020'de ise Doğu Akdeniz'de Yunanistan ve Mısır arasında yeni bir MEB anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşma ile her ne kadar taraflar arasında sınırları çizilecek olan münhasır ekonomik bölgede enerji kaynaklarının kullanımının maksimum düzeye çıkarılması yönünde açıklamalar yapılsa da, anlaşma Türkiye'nin bölgedeki ekonomik ve siyasi üstünlüğünü sona erdirmek için yapılan bir misilleme olarak algılanmıştır. Bu anlaşma ile Türkiye ve Yunanistan arasındaki gerginlik hat safhaya ulaşmıştır. Her ne kadar sorunun ilk etaptaki sebebi gaz arayışı olarak görünse de, kökleri daha derinde yatmakta, Yunanistan ve Türkiye arasında uzun süredir devam eden siyasi bir gerginliğin yeni bir şekilde canlanması olarak düşünülmektedir (Marcus, 2020).

Şekil 1: Meis Adası'nın Türkiye ve Yunanistan'a Göre Konumu

3. Tarihsel Açıdan Ege Adaları ve Kıta Sahaneliği Sorunu

Tarihsel perspektifte Türkiye ile Yunanistan arasındaki Ege sorunları incelemek gerekirse; 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması Ege Adaları'nın bugünkü hukuksal statüsünü düzenleyen en önemli belgedir. Bu çerçevede Ege Denizi ve Ege Adaları üzerindeki hâkimiyet haklarına ilişkin olarak Lozan Barış Antlaşması'nın 12, 15 ve 16'ncı maddeleri önemli hükümler içermektedir. Buna göre, Lozan'ın 12. maddesi; İmroz, Gökçeada, Bozcaada ve Tavşan adaları hariç Doğu Ege Adaları'nın (Limni, Midilli, Sakız, Sisam) Yunan hâkimiyetine devrini tayin ederken, 14. maddeye göre de Türk egemenliği altında kalan İmroz Adası ve Bozcaada'da Müslüman-olmayan yerli halkın can ve mal güvenliği yerel polis birimleri tarafından sağlanacak, yönetim ve güvenliğin yürütülmesinde yerel unsurlardan kurulu bir özel yönetim örgütünden yararlanılacaktır (ABC Hukuk, 2002). Lozan Antlaşması'nın 15. maddesi ile, Meis ve Rodos Adası da dahil Menteşe Adalar bölgesindeki Oniki Adalar ve bunlara işlevsel olarak bağlı olan adacıkların İtalya'ya bırakılması, 16. madde ile de Türkiye'nin kendi egemenlik hakları dışındaki adalar üzerindeki her türlü

Doğu Akdeniz'deki Gelişmeler Doğrultusunda Türk Dış Politikası'nınDünü ...

haklarından ve senetlerinden vazgeçtiğini kabul etmesi vurgulanmıştır (Saka, 1974).

Bir diğer nokta ise; Lozan Barış Antlaşması'nın 13. maddesi gereğince Doğu Ege Adaları'nın ilke olarak silahtan ve askerden arındırılmasını karara bağlanmıştır. 13.maddeye göre; Yunanistan, bu adalarda kesinlikle deniz üssü ve istihkâm kuramayacak, Yunan savaş uçakları ve diğer hava araçlarının Anadolu kıyısındaki topraklar üzerinde uçuşu yasaklanacak, jandarma ve polis sayısı sınırlandırılacaktır (İnönü Vakfı, 2020).

4 Ocak 1932 tarihinde Dışişleri Bakanı T.Rüştü Aras ile İtalyan sefiri arasında Ankara Antlaşması imzalanmış ve bu antlaşma Mayıs 1933'de yürürlüğe girmiştir. Bu antlaşmaya göre, Meis kenti kilisesi kubbesi merkez alınarak çizilen ve yarıçapı bu merkez ile San Stephano burnu arasındaki uzaklık olan bir daire içinde kalan adacıklar İtalyan egemenliğine geçmiştir. Böylelikle Meis Adası ile Anadolu arasında kalan 30 adadan 19'u Türkiye'ye, 11'i İtalya'ya tahsis edilmişti (Mengeş, 2017: 289). Lozan ile İtalya'ya bırakılan Oniki Adalar'ın statüsü İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna dek böyle sürmüştür. Savaş sonunda ise 10 Şubat 1947 tarihli Paris Antlaşması ile savaşın mağlubu İtalya adalardan çekilmiş, Meis Adası da dahil olmak üzere Oniki Adalar savaşta galiplerin safında yer almış olan Yunanistan'a devredilmiştir. Yunanistan 1948'de bu adaları "Dodecanese" adı altında kendi topraklarına dahil etmiştir.

Hukuksal anlamda kıta sahanlığı kavramı ise İkinci Dünya Savaşı sonrasında 1958 yılında Cenevre "Kıta Sahanlığı Sözleşmesi" ile ortaya çıkmıştır. 1958 tarihinde imzalanan Sözleşme'nin 1. ve 2. maddeleriyle kıyı devletlere, karasularının ötesinde 200 metre veya doğal kaynaklarını işletilebileceği bir derinliğe kadar uzanan bitişik deniz dibi veya dip altı bölgesinde kıta sahanlığı hakkı verilmiştir (Bilge, 1996: 37).Devletler Hukuku açısından da kıta sahanlığı, "kıyıya bitişik, fakat karasuları dışında ve 200 metre derinliğe kadar olan sualtı bölgelerinin deniz yatağı ve bu yatağın altındaki toprak ile adaların kıyılarına bitişik benzer sualtı bölgeleri" anlamına gelmektedir (Yurt Ansiklopedisi, 1984: 8326).Kara sularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 200 deniz milini geçmeyecek şekilde deniz yatağı ve toprak altı canlı/cansız doğal kaynakların ekonomik amaçlarla araştırılmasına ve işletilmesine yönelik bölgedeki faaliyetlere ilişkin sahildevlete egemenlik hakkı veren alana ise "münhasır ekonomik bölge" ismi verilmektedir (Kaya, 2015: 296).

Yunanistan, 1974 yılından bu güne dek, Türkiye ile arasındaki tek anlaşmazlık konusunun "kıta sahanlığının belirlenmesi" olarak süregeldiği ve bu anlaşmazlığın çözüm yerinin Lahey'deki Uluslararası Adalet Divanı olduğunu savunmaktadır. Atina yönetimi, "Yunan adalarının kendi kıta sahanlıklarına ve MEB alanlarına sahip olduğunu" resmi olarak açıklasa da, bugüne dek varsaydığı kıta sahanlıklarının tam koordinatlarını BM'ye bildirmemektedir. Yunanistan, yalnızca Türkiye'ye ait olduğu varsayılan ve Türkiye'nin BM'ye bildirdiği kıta sahanlıklarının koordinatlarına itiraz etmekle yetinmektedir (BBC, 2020). Türkiye ise, eğer Adalet Divanı'na gidilecekse, yalnızca kıta sahanlıklarının belirlenmesi için değil; Ege'de, "aidiyetsiz" olarak bilinen bazı ada ve adacıkların statülerinin

belirlenmesinin yanı sıra, “adaların karasularına oranla daha geniş hava sahasına sahip olmaları” ve “adaların silahsızlandırılması” gibi konular için de gidilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

1996 yılında taraflar arasında yaşanan Kardak krizi ise iki ülke arasındaki “adaların statüsü” tartışmalarını yeniden alevlendirmiştir. Öncelikle Yunanistan’ın Kilimli Adası Belediye Başkanının öncülüğündeki bir grup Kardak Kayalıkları’ndan birine Yunan bayrağı dikmiş, ertesi gün Hürriyet gazetesi muhabirleri kayalığa dikilen Yunan bayrağını indirerek yerine Türk bayrağını çekmişlerdir. Türkiye, sorunu diplomatik ve barışçıl yollardan çözmeyi hedeflese de, kriz git gide tırmanarak “sivil” boyuttan çıkmış, 12 Yunan askerinin doğu Kardak Adası’na çıkarma yapmasıyla durum askeri bir boyuta evrilmiştir. Bunun üzerine birkaç gün sonra Türk Deniz Kuvvetlerine bağlı SAT (Sualtı Taarruz) timleri Batı Kardak’a çıkarma yapmış, kayalıktaki Yunan bayrağını indirmiş ve Türk bayrağını dikmişlerdir. Karşılıklı misillemelerden sonra ABD’nin de girişimiyle birlikte NATO üyesi iki devlet arasında uzlaşma zemini sağlanmış ve her iki taraf da kendi kuvvetlerini geri çekerek, sonraki süreçte bölge üzerinde herhangi bir askeri faaliyette bulunmamayı taahhüt etmişlerdir (Kurumahmut, 1998).

Son dönemlere hem Türkiye hem Yunanistan’ın, Meis adasına yakın bir alanda hidrokarbon arama çalışmalarına başlaması, adanın hukuki durumuna istinaden Ege ve Doğu Akdeniz’deki kıta sahanlıkları ve münhasır ekonomi bölgeleri (MEB) ile ilgili anlaşmazlıkları tekrardan gündeme getirmiştir. Türkiye, Ege Denizi’ndeki adaların kara suları hakkını kabul etmekle birlikte, adaların kıta sahanlığı ve MEB anlamında deniz yetki alanı doğurmadığını iddia etmekte, ayrıca Yunanistan’ın bu coğrafyaya çok uzak olduğunu ve hak iddia edemeyeceğini vurgulamaktadır. Buna karşılık Yunanistan, adalar üzerinden maksimalist iddialarda bulunmakta, Meis Adası’nın Yunanistan kıta sahanlığına dahil olduğunu ve bu bölgede kendi egemenlik haklarının olduğunu iddia ederek Doğu Akdeniz’de Türkiye’yi dar bir havzaya sıkıştırmak ve bölgede önemli bir mevzi kazanabilmek için harekete geçmektedir. Ayrıca Yunanistan, Doğu Akdeniz’de Türkiye ve Libya arasında deniz sınırlarının yeniden çizildiği ve enerji kaynaklarının araştırılmasına yetki verildiği anlaşmaların geçerliliğini de kabul etmemektedir.

3.1. Tarafların Tezleri

1960’lı yıllara dek Yunanistan, Doğu Ege Adaları’nın askerden arındırılma kuralına uymuş ve bu konuda Türkiye ile karşı karşıya gelmemiştir. 1960’lı yıllardan itibaren ise Yunanistan’ın Doğu Ege Adaları’nın antlaşmalarla belirlenmiş statüsü değiştirmek ve fiili bir durum yaratmak için yoğun bir çaba göstermeye başladığı, ayrıca bölge devletlerinin ve Avrupa ülkelerinin desteğini almaya çalıştığı görülmektedir. Bu çerçevede Türkiye de Ege Adaları ve kıta sahanlığı konusunda kendi egemenlik haklarını korumak için girişimlerde bulunmuş, Yunanistan’ın tezlerine karşılık kendi tezlerini öne sürerek Ege Denizi’nde ekonomik ve siyasi çıkarlarını savunmuştur.

3.1.1. Türk Tarafının Tezleri

Ege Denizi ve adalar konusunda Türk tezlerine bakacak olursak; Dışişleri Bakanlığı'nın resmi internet sitesinde “Ege Denizi Sorunları” başlığı altında kıta sahanlığına ilişkin değerlendirmede, Ege'de Türkiye ve Yunanistan'a ait kıta sahanlığının sınırları henüz belirlenmemiş olduğu, mevcut durumda ne Türkiye ne de Yunanistan'ın, Ege'de 6 deniz mili mesafesindeki karasularının ötesinde, sınırlandırılmış herhangi bir deniz yetki alanına sahip olmadığına vurgu yapılmıştır. Tartışmanın esas konusunun ise, Ege Denizi kıta sahanlığının Türkiye ve Yunanistan arasında, kıyı devletlerin 6 millik karasularının ötesindeki alanlar için de sınırlandırılmasıdır (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2011).

“Bir ülkenin kıyılarına bitişik olan, 200 m. derinliğe kadar olan kısımda doğal kaynaklarının işletilmesine elverişli olan ve karasularının dışında kalan bölge” olarak adlandırılan kıta sahanlığı konusunda Türkiye'nin temel iddiası, kıta sahanlığı sınırlandırılmasında doğal uzantı ilkesinin esas alınması, bu çerçevede Anadolu'nun doğal uzantısı üzerinde yer alan ve Yunanistan'a ait olan adaların kıta sahanlığı alanına sahip olmaması gerektiği, böylelikle bu bölgedeki enerji kaynakları üzerinde Türkiye'nin egemenlik hakkı olduğu ve sondaj çalışmalarının yapılabileceğidir. Türkiye'nin tezine göre; Ege Denizi'nin yarı kapalı bir havza olması (kendine özgü koşulları) nedeniyle, Türkiye'nin batı sahillerini kuzeyden güneye bir dizi halinde kapatan adaların kendilerine ait bir kıta sahanlığının olması mümkün değildir. 1982 Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 123. maddesi “Kapalı veya yarı kapalı bir denizi çevreleyen devletler, haklarını kullanırken ve bu sözleşme kapsamındaki görevlerini yerine getirirken birbirleriyle iş birliği yapmalıdır” ilkesini öngörmektedir. Fakat Türkiye'ye göre, Yunanistan işbirliğine yanaşmamakta ve Ege Denizi'nin bu özel durumunu dikkate almamaktadır.

Nitekim, BM Üçüncü Deniz Hukuku Sözleşmesi'nde, 1958 yılında imzalanan Cenevre Konferansı'ndaki tanımlamanın; “Üzerinde insan yaşamayan ve kendi ekonomik hayatı bulunmayan kayalıkların kendi kıta sahanlıkları bulunmadığı” şeklinde revize edildiği görülmektedir. Bu çerçevede, Türkiye “doğal uzantı” ilkesine dayanarak iki devletin ana kıtaları arasında bir sınırlandırma yapılmasını ve belirlenecek bu çizginin doğusunda kalan adalara kıta sahanlığı verilmeden yalnızca kara suları tanınmasını talep etmektedir (Doğru, 2003: 229).

1996 yılında yaşanan Kardak krizininakabinde, TSK Harp Akademileri Komutanlığı tarafından hazırlanan Ege'nin statüsüne ilişkin bir raporda, statüleri anlaşmalarla kesinlik kazanmamış olan ada, adacık ve kayalıkların, Osmanlı İmparatorluğu'nun halefi olarak Türkiye Cumhuriyeti'nin egemenliği altında olduğu vurgulanmıştır. Bu minvalde;

Lozan Antlaşması'nın 12. maddesi çerçevesinde, Yunanistan'a verilen adaların dışında kalan Koyun Adası, Hurşit ve Girit civarındaki ada ve adacıklar üzerinde hukuki olarak Türkiye'nin hakimiyetidevam etmektedir. Aynı maddenin devamında, Lozan Antlaşması'nın aksine bir hüküm bulunmadıkça Anadolu'nun 3 mil içerisinde bulunan bütün ada, adacık ve kayalıklar, Türk Devleti'ninhakimiyeti altındadır. Türkiye'ye göre; antlaşmada o dönemde yer alan 3 millik mesafede, bugün de aksine bir hüküm bulunmadıkça 6 millik karasuyu dahilinde bulunan ada,

adacık ve kayalıklar Türkiye'nin egemenliğindedir. Kardak kayalıkları ile aynı durumda olan Keçi, Bulamaç, Kalimnos gibi adaların dışında Girit'in kuzeydoğusunda yer alan 13 ada, adacık ve kayalıklar üzerinde de Türkiye'nin egemenliği yetkisi devam etmektedir (Türk-Yunan İlişkileri, 2018). Kısacası Türkiye, Lozan Barış Antlaşması ile Yunanistan'a devrettiği ada ve adacıklar dışındaki, Ege Denizi'nin çeşitli bölgelerinde Osmanlı İmparatorluğu'ndan kalan Kardak dadahil 150 civarında ada, adacık ve kayalık üzerindeki egemenliğini ve yetkisini sürdürmekte olduğunu ileri sürmektedir. Ayrıca bir diğer Türkiye iddiasına göre, 1947 Paris Antlaşması'na taraf olmadığı için Türkiye, üçüncü devlet statüsündedir, dolayısıyla Paris Antlaşması'nın Türkiye açısından hiçbir bağlayıcılığı yoktur. Bu sebeple Oniki Adalar'ın Yunanistan'a bağlanması, Türkiye açısından kabul edilemez (Takan, 2020).

Bugün Türkiye açısından durum incelendiğinde, Doğu Akdeniz deniz yetki alanları uyumsuzluğu iki kısımda incelenebilir. İlk olarak, GKRY-Yunanistan ikilisi, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de sahip olduğu yaklaşık 1870 km'lik uzunluğa istinaden elde ettiği geniş kıta sahanlığı alanlarını dikkate almaksızın, Türkiye'yi Antalya Körfezi açıklarında dar bir deniz alanına sıkıştırmayı hedeflemektedir. Ayrıca BM Deniz Hukuku Sözleşmesi bağlamında bir ada devleti olan Kıbrıs'ın kıta sahanlığı olmamakla birlikte, yalnızca uzlaşma ile münhasır ekonomik bölge ilan edebilir (Prescott ve Schofield, 2005: 389-390). Bunun yanı sıra GKRY, deniz yetki alanlarının sınırlandırması antlaşmalarında Kıbrıs Cumhuriyeti'ni tek başına temsil etmek ve adanın doğal kaynaklarını yalnız başına sahiplenmek istemektedir. Türkiye ise yarı kapalı bir deniz olan Doğu Akdeniz'de, kıta sahanlığı ve MEB sınırlandırmalarının, uluslararası hukuka uygun olarak, tüm ilgili kıyıdaş devletler arasında "hakkaniyet ilkesine göre" yapılmasını savunmaktadır. Şayet adalara, kara suları dışında deniz yetki alanları tanırsa, bu durum Türkiye'nin egemenlik haklarını zedeleyecektir.

3.1.2. Yunan Tezleri

Ege Denizi konusunda Yunan tarafı ise Yunanistan'ın bir kıta ülkesi olduğunu ve "ülkesel bütünlük" ilkesi gereğince bu adaların bir bütün olarak değerlendirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Yunan tezine göre, Anadolu kıyılarına yakın olan ve kuzeyden güneye doğru sıralanan adalar, Yunanistan'ın ayrılmaz bir parçasını oluşturmaktadır. Bu adalar üzerinde Yunanistan'a ait olan ülkesel egemenlik hakkı, adaların kıta sahanlığının araştırılması ve işletilmesi hakkını da kapsar. Dolayısıyla kıta sahanlığının sınırlandırılmasında kıta ülkesi ile ada ülkesi arasında herhangi bir ayırım gözetilemez (Kurumahmut, 1998: 24). Kendi statüsünü anakara ve takımadalardan oluşan bir devlet olarak tanımlayan Yunanistan'a göre, takımadada meydana getiren adalar esas hatlardan geçen bir çizgiyle birleştirilmeli ve bir bütün olarak ele alınmalıdır. 1982 yılında BM Deniz Hukuku Sözleşmesi ile de onaylanan bu durum, adaların kıta sahanlığının olduğunu göstermektedir (Sönmezoğlu, 2000: 329).

1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin 1. maddesinin (b) paragrafına göre, "Kıta sahanlığı terimi, adaların kıyılarına bitişik olan benzer

Doğu Akdeniz'deki Gelişmeler Doğrultusunda Türk Dış Politikası'nınDünü ...

deniz altı bölgelerinin dip ve dip altını ifade eder” şeklinde belirtilmiştir. Yunan Hükümetine göre ise bu madde şöyle yorumlanmaktadır: Kıta ve ada arasında fark gözetilmeden sınırlandırılmanın yapılması gereklidir. Bu sebeple birbirine bağlı veya birbirinden ayrı parçalardan oluşmuş bir kıta sahanlığı durumundan bahsetmek doğru değildir (Erhard, 1974: 4). Ayrıca Yunanistan'a göre bu durum, Cenevre Sözleşmesi'nin 6. maddesi ile de belirtilmiştir. Bu madde, “Kıta sahanlığının sınırlandırılması Devletlerarası bir anlaşma ile tespit edilir, fakat anlaşma yapılmazsa devletin karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatların en yakın noktalarından itibaren eşit uzaklık ilkesinin uygulanması gerekir” şeklindedir.

Yunanistan Ege Denizi'ndeki bu tavrına NATO'yu da dahil etmeye çalışmıştır. 1983 ve 2000 yıllarında Limni Adası'nın, Ege'deki NATO tatbikatına dahil edilmesini sağlayarak adanın silahlanmasına zemin hazırlanmıştır. Ayrıca Yunan görüşüne göre, Limni Adası'nın 1923 tarihli Lozan Boğazlar Rejimine dair Konvansiyon'da öngörülen askersizleştirme rejimi, bu anlaşmanın “*yerine koymak*” üzere imzalanan 1936 yılındaki Montreux Boğazlar Rejimine dair Konvansiyon ile kaldırılmıştır. Böylelikle Montreux Sözleşmesi, Lozan Boğazlar Sözleşmesi'nin yerine geçmiş, dolayısıyla sözleşmede adaların silahsızlandırması konusuna ilişkin hükümler ortadan kaldırılmıştır. Yunanistan'ın savunduğu bir başka gerekçe ise, Türkiye'nin Montreux Sözleşmesi gereğince Boğaz önu adalarını silahlandırmış olmasına karşılık olarak, bölgedeki tüm adaların statülerinin aynı biçimde düzenlenmiş olmasına istinaden, Yunanistan'ın da kendi egemenliği altındaki Limni ve Semadirek adalarını silahlandırma hakkı kazanabileceğidir (Pazarcı, 1998: 218-220). Türk tarafı ise, 1936 tarihli Montreux Konvansiyonu'na rağmen, Lozan'da alınan adaların askersizleştirme ve silahsızlandırılması ile ilgili alınan kararları hukuken geçerli saymaktadır.

Bu süreçte bir başka Yunan görüşü, Oniki Adalar'ın silahsızlandırılmasıyla ilgili maddelerinin NATO ve Varşova Paktları'nın oluşmasından sonra hükümlerini yitirdiği gibi; “*rebus sic stantibus*”(koşulların değişmesi durumunda mevcut anlaşma ve sözleşmelerin değiştirilebileceği)şerhi uyarınca; Türkiye'nin 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı'ndan sonra, olası bir Türk/Yunan savaşı çıkabileceği endişesitaşınmasıdır. Bu Harekât'a istinaden Yunan tezleri, “egemenlik sahasını korumak amacıyla ve BM Antlaşması'nın 51. Maddesi gereğince adaların sadece savunma amacıyla silahlandırılması” bağlamında gelişmiştir. “Doğrudan tehdit edilen devlet” imajıyıymak isteyen Yunanistan, adaların askersizleştirilmesi hükmünden kurtulmak ve uluslararası hukuk kurallarına atıf yaparak Ege'deki deniz sorunlarını menfaatleri doğrultusunda düzenlemek istemektedir.

4. Doğu Akdeniz'deki Yakın Zamandaki Karşılıklı İttifaklar

Doğu Akdeniz'de hidrokarbon rezerv yataklarının keşfedilmesi, kıyıdaş ülkeler arasında hem yeni işbirliği alanları oluşmasına hem de ikili ittifaklar kurulmasına zemin hazırlamıştır.

2018 yılında Yunanistan, GKRY ve İsrail bölgede çıkarılan doğalgazın Avrupa'ya taşınmasında aracı olacak EastMed boru hattı üzerinde mutabakat sağlamışlardır. AB Enerji Direktörlüğü'nün finansmanı ile Doğu Akdeniz gazının Avrupa'ya boru hattı kurularak sevkiyatının yapılması için EastMed (Doğu Akdeniz Boru Hattı) projesi İtalyan Edison ve Yunan DEPA şirketlerine yaptırılmıştır.

Şekil 2:EastMed Projesinin Geçiş Güzergâhı

Proje kapsamında, yılda 16 milyar m³civarında doğalgaz taşıma kapasitesine sahip bir boru hattının İsrail'in Leviathan havzasından başlayıp, Kıbrıs adasına uğradıktan sonra Girit Adası üzerinden Yunanistan'a ulaşması, sonrasında ise Poseidon ile İtalya ve Bulgaristan piyasalarına uzanması planlanmıştır. Denizin 3,3 kilometre derinliğine kadar inmesi planlanan boru hattının uzunluğu yaklaşık 2.000 km (1.243 mil)'dir. Leviathan ve Afrodit sahalarından Kıbrıs'a kadar 200 km, Kıbrıs'tan Girit'e 700 km, Girit'ten Yunanistan'a 400 km, Yunanistan içinde de 600 km olacak şekilde bir boru hattı inşası planlanmıştır.EastMed projesinin 5 sene içerisinde tamamlanacağı ve toplam 25 milyar dolara mal olacağı tahmin edilmektedir (TESPAM, 2017).

Hudson Institute'nin 11 Aralık 2014 tarihli "Energy: The West's Strategic Opportunity in the Eastern Mediterranean" başlıklı raporunda; Doğu Akdeniz'deki hidrokarbon kaynakların geliştirilmesi, İsrail'in enerji ihtiyacında kendi kendine yeterliliğinin sağlanması, Güney Kıbrıs'ın ekonomik olarak rahatlatılması, enerji güvenliğinin sağlanması ile Avrupa'ya doğrudan gaz arzı temin edilerek AB'nin Rusya'ya olan enerji bağımlılığının azaltılması öngörülmüştür (SDE, 2019: 16). Bu sebeple Eastmed projesi AB'nin dışarıya enerji bağımlılığının kırılması açısından çok elzem bir projedir. Bu minvalde İsrail, Yunanistan ve GKRY ittifakının arkasındaki asıl gücün Avrupa olduğu öngörülebilir.

Doğu Akdeniz'deki Gelişmeler Doğrultusunda Türk Dış Politikası'nınDünü ...

Mısır, GKRY, Yunanistan, İsrail, İtalya, Ürdün ve Filistin'in katılımıyla 16 Ocak 2019'da "Doğu Akdeniz Doğal Gaz Forumu (EMGF) Vakfı Sözleşmesi" imzalanarak Doğu Akdeniz'deki doğal gazın araştırılması ve kullanılması için işbirliği zemini oluşturulmuştur. Forumun hedefinin Doğu Akdeniz'i önemli bir enerji merkezine dönüştürmek olduğu açıklanmıştır. Mısır'ın bu konumu kazanmasındaki en önemli gelişmenin, 2015 yılında Doğu Akdeniz'in en zengin rezerv alanlarından olan Zohr sahasında bulunan 850 milyar metre küp (bcm)'lük doğalgaz rezervi ile yıllık 30 bcm'lik üretim kapasitesi bulunan Akdeniz kıyısındaki Idku ve Dimyat LNG terminallerinin aktif hale gelmesi gösterilebilir (21.yy Türkiye Enstitüsü, 2020). Bu forum ile birlikte Doğu Akdeniz'e kıyısı bulunan ülkeler; Mısır, Yunanistan, İsrail, Ürdün, GKRY bir taraf; Türkiye, KKTC ve Libya ise diğer taraf olmak üzere iki cepheye ayrılmıştır.

Doğu Akdeniz'de kendisine karşı yapılan ittifakların ardından Türkiye de Kasım 2019'da karşı hamle yapılarak, Libya'nın uluslararası arenada kabul görmüş Trablus merkezli Ulusal Mutabakat Hükümeti (UMH) ile denizcilik ve güvenlik alanlarında "Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası" imzalamıştır. Bu anlaşma ile Türkiye hem Doğu Akdeniz'de Libya ile deniz yetki alanlarını belirlemiş ve denizden komşu olmuş, hem de GKRY-Yunanistan ikilisinin Doğu Akdeniz gazını Avrupa'ya taşıyacak olan doğalgaz boru hattı planlarını etkisiz hale getirmiştir. Böylece Türkiye; Yunanistan ve GKRY tarafından ilan edilen münhasır ekonomik bölgeleri tanımamış, kıta sahanlığını ihlal eden sondaj faaliyetlerine karşı çıkarak, buralardaki enerji odaklı çalışmaları kendi kıta sahanlığına tecavüz olarak değerlendirmiş ve "casus belli" (savaş sebebi) saymıştır.

8 Ocak 2020'e gelindiğinde Mısır, Yunanistan, GKRY ve Fransa Dışişleri bakanları tarafından Kahire'de yapılan bir toplantıda taraflar, "Doğu Akdeniz bölgesinde stratejik ilişkilerinin doğasına uygun şekilde birçok alanda işbirliği yapma, özellikle silahlı çatışma, terörizm ve düzensiz göç olmak üzere artan zorluklarla yüzleşmek için ek ortak çabalar gösterme" yönünde kararlar almışlardır (Euronews, 2020). Doğu Akdeniz üzerine yapılan tüm bu anlaşmalara ve paylaşımlara istinaden bölge dışı aktörler olarak da İtalya, Rusya, Katar ve ABD enerji şirketleri de bölgenin hidrokarbon yataklarına daha fazla ilgi göstermeye başlamıştır. Yunanistan, GKRY ve İtalya'nın AB üyesi olmasının yanı sıra, ABD, Katar, Rusya ve Fransa gibi ülkelerin büyük şirketlerinin bölgede ekonomik çıkar sağlama çabaları, Türkiye'nin daha da yalnızlaşmasına sebep olmuştur. Türkiye, bu nedenle Kıbrıs sorunun çözümünde tek yetkili olan BM'yi tanımakta ve BM'nin bu sürece daha çok müdahil olmasını beklemektedir (BBC, 2019). GKRY'ni egemen bir devlet olarak tanımayan, Mısır ve İsrail ile ikili ilişkilerinde de uzlaşmaz bir politika sergileyen Türkiye, bölgede ekonomik haklarını korumak ve siyasi egemenliğini sağlamak için sesini daha yüksek bir şekilde çıkarmakta, uluslararası arenada BM gibi başat küresel aktörleri arkasına almaya çalışmaktadır.

Ağustos 2020'de ise Doğu Akdeniz'de Türkiye karşıtı hamlelerle gündeme gelen Yunanistan ve Mısır aralarında yeni bir MEB anlaşmasına imza atmışlardır. Bu anlaşma ile her iki ülkenin de münhasır ekonomik bölgede mevcut

olan kaynaklarını, özellikle petrol ve doğalgaz rezervlerinin kullanımını en üst düzeye çıkarması hedeflenmiştir. Bu anlaşma ile çizilen sınırın tam konumu ve anlaşmanın içeriği henüz ilan edilmiş olmamakla birlikte, Yunanistan'ın yaptığı resmi beyanatlardan anlaşılmaktadır ki Yunanistan, Mısır ile bir "MEB Sınırlandırma Anlaşması" imzalama aşamasına gelmiştir. Bu anlaşma Mısır ülkesi ile Mısır'ın karşısında bulunan Yunan adaları arasında bir MEB sınırı çizilecek, böylelikle iki tarafın karşılıklı deniz yetki alanı sınırını belirlenecektir (Acer, 2020: 2). Öte yandan Yunan diplomatlar Mısır-Yunanistan anlaşmasının Türkiye ile Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti arasındaki anlaşmayı geçersiz kıldığını ileri sürmüştür, bu iddia ile aslında iki taraf arasındaki anlaşmanın gerçek hedefinin Türkiye-Libya anlaşmasını etkisizleştirmek olduğu tahmin edilebilir.

5. Doğu Akdeniz'in Türkiye İçin Önemi

Türkiye, petrolde %94, doğalgazda %99, kömürde ise %90 oranında dışarıya bağımlıdır. 2019 yılına baktığımızda ülkenin doğal gaz ithalatı 45,2 milyon metreküp, petrol ithalatı 44,8 milyar ton olarak gerçekleşmiştir (EPDK, 2019).Türkiye bu enerji kaynaklarının önemli bir kısmını ağırlıklı olarak Rusya, İran ve Irak gibi Avrasya ve Ortadoğu ülkelerinden karşılamaktadır. Bu nedenle dışarıya olan enerji bağımlılığını azaltmak için ülkelerin kendi enerji kaynaklarını verimli bir şekilde kullanabilmeleri adına gerekli ulaşım ağını ve teknolojik alt yapıyı oluşturmaları gerekmektedir. Bu sayede dış politik krizler, uluslararası afetler ve yüksek maliyetler gibi sorunlar yaşanma ihtimaline karşı enerji güvenliğinin sağlanması noktasında adımlar atılmış olur.

Türkiye, mevcut coğrafi konumu itibarı ile Rusya ve Orta Asya ülkelerinden Avrupa'ya ulaşan petrol ve doğalgaz ihracatı için önemli bir geçiş noktası oluşturmaktadır, fakat kendi hidrokarbon rezervlerine sahip değildir. Bu sebeple Türkiye'nin, enerji ihtiyacının yaklaşık % 75'ini başta Rusya, Irak, İran ve Orta Asya'dan ithal etmek mecburiyetinde olduğu hesaba katıldığında, Doğu Akdeniz'deki zengin enerji kaynaklarına olan ihtiyacın önemi ortaya çıkmaktadır. Bu çerçevede Türkiye, endüstriyel üretimi nedeniyle enerjide kendi kendine yetebilen bir ülke pozisyonuna gelmeyi amaçlamakta, bu hedef Doğu Akdeniz gazını Türkiye için öncelik haline getirmektedir (21.yy Türkiye Enstitüsü, 2020). Bu noktada bu bölgedeki kaynakların Türkiye tarafından keşfedilmesi ve kullanılması, Ankara'nın gelecekteki kalkınma planlarını da etkileyecek, enerjide dışa bağımlılığı azaltarak cari açığın belli oranda da olsa kapanmasına zemin hazırlayacak, hatta uzun vadede Türkiye'yi gaz ihraç eden bir ülke konumuna getirebilecektir.

Bölgenin bir başka önemi ise; Türkiye'nin doğudan batıya enerji aktarımı için merkez ülke konumunda olmak istemesidir Bu durum gerçekleştiğinde Türkiye; Ortadoğu ve Asya'daki hidrokarbon kaynaklarının Avrupa'ya taşınması konusunda kilit aktör olacaktır. Bu çerçevede, Doğu Akdeniz'deki bulunan/bulunacak enerji kaynaklarının taşınması konusunda en güvenli yol Türkiye'dir. Ayrıca pandemi dolayısıyla düşük seyreden küresel petrol ve doğal gaz fiyatları, Doğu Akdeniz'de keşfedilen kaynakların transfer edilmesi üzerinde

Doğu Akdeniz'deki Gelişmeler Doğrultusunda Türk Dış Politikası'nınDünü ...

zorlayıcı bir etkiye sahip olmuştur. Diğer bir ifadeyle, burada temel kısıtlayıcı faktör olarak fiyatlar ön plana çıkmaktadır. Bu noktada bölgedeki gaz ve petrol kaynaklarının Avrupa'ya taşınmasında en düşük maliyetli yol Türkiye güzergahıdır.

Türkiye'nin bölgedeki çıkarları bir yandan ekonomik odaklı olmakla birlikte, diğer yandan da bölgede siyasi egemenlik kurma hedefi taşımaktadır. Doğu Akdeniz'de 1870 km uzunlukla en uzun kıyı şeridinde sahip olması nedeniyle bölgesel statüsünü korumaya ve uluslararası hukuk nezdinde haklılığını ortaya çıkarmaya odaklanmıştır. Bu çerçevede Akdeniz'deki en uzun sahile sahip ülke olarak MEB'lerin oluşturulması, deniz yetki alanlarının sınırlandırılması anlaşmalarının yapılması ve hidrokarbon faaliyetlerinde pay alınması gibi noktalarda temel aktör pozisyonunda rol almak istemektedir. GKRY dışında bölgedeki tüm ülkelerle işbirliği yapmaya hazır olduğunu vurgulayan Türkiye, 1960 yılında yapılan Londra ve Zürih Antlaşmaları ile KKTC adına garantör bir ülke olduğuna da atıf yaparak GKRY'nin Doğu Akdeniz'deki tek taraflı antlaşmalarına ve sondaj çalışmalarına her fırsatta itiraz etmekte, KKTC'nin de bölgedeki kaynaklar üzerinde yetkisi ve hakkı olduğunu savunmaktadır. Bu bağlamda Türkiye, Kıbrıs Adası'nın çevresindeki doğal kaynaklar üzerinde tasarrufta bulunma hakkının, her iki tarafa ait olduğunu vurgulayarak BM'nin desteğini almaya çalışmaktadır. Türk argümanlarına göre, Güney Kıbrıs'taki yönetim, kıyıdaş ülkelerle tek başına MEB anlaşmaları imzalama yetkisine sahip olmamakla birlikte, bu konuda KKTC ile işbirliği yapmak zorundadır.

6. Bölgedeki Olası Senaryolar

Doğu Akdeniz meselesi, yalnızca Türkiye ile Yunanistan arasında seyreden ikili bir sorun değil, kıyıdaş ülkeleri ve Kıbrıs'ta her iki kesimi de ilgilendiren çok taraflı bir sorundur. Dolayısıyla bu süreçte atılması muhtemel ilk adım, Doğu Akdeniz'e kıyısı olan diğer ülkelerle tarafsız bir devletin arabuluculuğu ile bir araya gelip sorunları diplomasi ile çözmek olabilir. Avrupa'da şu anki durum itibarıyla, Almanya konuya daha ılımlı ve barışçıl yaklaşmaktadır. Bu süreçte Almanya'nın liderliğinde bir diplomasi ağının başlatılması, kıyıdaş tüm ülkelerin devlet adamları ve hukukçularının enerji rezervleri, münhasır ekonomik bölge, kıta sahanlığı gibi konulardaki tüm olasılıkları ve hukuki tezleri masaya yatırarak sorunları çözmeleri ilk akla gelen senaryodur.

Türkiye'nin bu süreçte izleyebileceği diğer bir yol, Doğu Akdeniz doğal gaz kaynaklarının en ekonomik şekilde Avrupa pazarına sunulabilmesi için bölgedeki en yüksek rezervlere sahip olan Mısır ile iş birliği yapabilmektir. Doğu Akdeniz gazının EastMed ile Avrupa'ya taşınması zor olduğundan, gazın Mısır LNG tesislerinde işlenmesi tek alternatif olarak görünmektedir. Bu bağlamda Türkiye rasyonel davranarak son birkaç yıldır Mısır Hükümeti ile süregelen düşmanlığı bir kenara bırakıp ilişkilerin düzeltilmesi, Mısır halkının kazanılması ve bu ülkenin Yunan-İsrail hattının güdümünden koparılması için manevralar yapılabilir. Taraflar arasındaki ilişkilerin yeniden düzeltilmesinin, gerek ikili gerek

bölgesel planda barış, istikrar ve güven bakımından verimli sonuçlar getirmesi muhtemeldir. Ayrıca Türkiye ile Rusya'nın Astana Süreci, Soçi Mutabakatı gibi örneklerde görüldüğü üzere Suriye'deki işbirliklerini Libya ve Doğu Akdeniz'e taşınması, Türkiye'ye önemli ölçüde güç kazandıracaktır. Doğu Akdeniz'de bir Rus ağırlığının hissedilmesi, İsrail-Yunanistan ve AB cephesi karşısında dengeleyici güç etkisi yaratabilir.

Öte yandan GKRY'nin bölgede yüksek enerji rezervlerine sahip olması, Kıbrıs'taki barış pazarlıklarında Rum kesiminin ve Yunanistan'ın elini güçlendireceğinden Türkiye'nin adadaki politikalarında ciddi bir baskıyla karşılaşma olasılığı yüksektir. AB'nin siyasi desteğini sürekli arkasına alan Rumlar, yeni gelen bu ekonomik fırsatla AB'nin iç enerji ihtiyacını karşılamak için daha kilit bir konuma gelecek, böylece Türkiye ve KKTC karşısında kendi tezlerini dayatma siyasetlerini de pekiştirecektir (Aksoy, 2016: 13). Bundan sonraki süreçte Rum kesiminin siyasi krizler karşısında AB tarafından uluslararası arenada desteklenmesi kuvvetle muhtemeldir.

Doğu Akdeniz'de bulunan enerji rezervleri ile ülkelerin kendi enerji arz güvenliğini sağlamaları, ülkelerin enerji politikalarında farklılıklar yaratabilecektir. Bu kaynaklara kıyıdaş birçok farklı ülke bulunmasına rağmen bölgede sahip olduğu zengin hidrokarbon rezervleri sayesinde İsrail'in daha avantajlı olması, bölgedeki jeopolitik dengelerde İsrail'in elini güçlendiren sonuçlar doğurabilir. Çünkü enerji konusunda İsrail'in artan inisiyatifi, ülkenin gelirlerini arttıracığından Batı'ya olan bağımlılığını azalacak ve doğalgaz zengini bir ülke konumuna gelecektir. Siyasi olarak baktığımızda ise bu durum İsrail'in barış sürecini devam ettirmesi yönündeki baskılara karşı direncini yükseltecektir. Birçok ülke tarafından işgalci devlet pozisyonunda görülen ve Filistin toprakları üzerindeki hâkimiyeti halen tartışmalı olan İsrail'in, Doğu Akdeniz'de kendisine bu kez de denizler üzerinde yeni bir hâkimiyet ve nüfuz alanı açmaya çalışması, İsrail'in Ortadoğu ile ilişkilerinde gerginlik yaratabileceği gibi, ileriki zamanlarda Avrupa'nın en büyük enerji tedarikçilerinden birisi olabileme potansiyeline istinaden, Tel-Aviv'i Kudüs ve yerleşim yerleri konusunda AB'nin destek verdiği bir devlet konumuna getirebilir.

Tarafların diplomasi ile arasındaki sorunları çözememesi sonucunda ise olası bir savaş senaryosundan bahsetmek mümkündür. Her ne kadar her iki tarafın da NATO üyesi olması sebebiyle savaş ihtimali düşük olsa da, Türkiye'nin, Akdeniz ve Ege'de kendisine dayatılan şartları kabul etmemesi, Yunanistan'ın Doğu Akdeniz'de tek taraflı olarak münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığı ilan ederek Türk tezlerini hiçe sayması ve Meis Adası gibi adaları silahlandırması sonucunda bir çatışma durumu ortaya çıkabilir. Mevcut denklemde Yunanistan Silahlı Kuvvetleri askeri kabiliyet ve teknoloji açısından azımsanmayacak boyutta olsa da, böyle bir senaryoda Ankara, Yunan kuvvetlerinin bazı operasyonel eksikliklerini ve güvenlik zafiyetlerini dikkatli şekilde inceleyerek adımlar atacaktır. Ayrıca son yıllarda kara, hava ve deniz gücünde gerçekleştirdiği güçlü atılımın yanı sıra nüfus bakımından elde ettiği avantajlı konumuyla birlikte Türkiye, herhangi bir çatışma durumunda Yunanistan karşısında favori ülke olarak

Doğu Akdeniz'deki Gelişmeler Doğrultusunda Türk Dış Politikası'nınDünü ...

gösterilmektedir. Bu durum karşısında gücünü artırmak ve avantajlı konuma gelmek isteyen Yunanistan, eğitim amacıyla hava sahasını kullanma ve yeni amfibi teknolojileri geliştirme konusunda İsrail'den yardım isteyebilir. Ayriyeten, ABD'ye verdiği askeri üsse istinaden, bu ülke ile askeri, diplomatik ve mali ilişkilerini geliştirmek isteyecektir.

Sonuç

Son dönemlerde Ege denizi özelinde Türkiye ve Yunanistan arasında tırmanan kriz, iki tarafı savaşın eşiğine getirmiş, uluslararası kamuoyunun gündemini bir hayli işgal etmiştir. Türkiye, Ege Denizi'ndeki adaların karasuları hakkını kabul etmekle birlikte adaların kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge (MEB) bağlamında deniz yetki alanı doğurmadığını, bu konudaki hükümlerin özel durumlarda uygulanacağını öne sürmektedir. Doğu Akdeniz'de Türkiye ile Yunanistan arasında Meis Adası özelinde yaşanan ihtilaf, esas olarak tarafların Ege Adaları'nın yetki alanları ve BM Deniz Hukuku'na göre statüleri konusundaki görüş ayrılığından kaynaklanmaktadır. Yunanistan, Meis Adası da dâhil olmak üzere Ege Denizi'ndeki adaların karasuları, münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığı hakkına sahip olduğu görüşünü savunmakta; Türkiye ise Ege Denizi'ndeki adalar başta olmak üzere adaların ana karanın parçası olmadığı ve kıta sahanlığı hakkının bulunmadığı kuralına dikkat çekmektedir. Bu çerçevede, Antalya'nın Kaş ilçesine 2 km yakınlıkta, Yunanistan'a ise 580 km uzaklıkta olan Meis Adası'nın kıta sahanlığının olmadığını ve kıta sahanlığı bağlantılı olarak münhasır ekonomik bölgesinin de olamayacağına vurgu yapmaktadır. Dolayısıyla, 1870 km'lik Anadolu kıyıları karşısında Yunan Adaları'nın Doğu Akdeniz'e bakan yüzlerinin 167 km'lik toplam kıyı uzunluğu, Yunanistan'ın “deniz yetki alanı” ilan etmesi açısından tartışmalıdır. Türk tarafı, adaların “Anadolu'nun doğal uzantısı” olması esasını ve en uzun kıyıya sahip olma durumunu baz alarak, Yunanistan'ın adaları kıta sahanlığı kapsamına almasına kati suretle karşı çıkmaktadır.

BM Deniz Hukuk Sözleşmesi ve UAD kararları gereğince, iki devlet arasında kıta sahanlığı sınırlandırılmasında “hakkaniyet ilkesi” ve “özel durumlar” baz alınmalıdır. Bu özel durum; adaların ve bir ülkenin ana karasına yakın adaların kıta sahanlığı veya MEB'lere etkisinin olmayacağı yönündedir. Uluslararası hukuka göre, bir devletin anakarasının ötesinde adaları olması durumunda, sınırlandırma her zaman o devletin anakarası ile arasında çizilir. Dolayısıyla Türkiye ile Yunanistan arasında şayet bir deniz sınırlandırması olacak ise, bu sınırlar Türkiye anakarası ile Yunanistan anakarası arasında çizilmelidir. Bu sebeple Doğu Akdeniz'de yaşanan gelişmeler çerçevesinde önemli bir tartışma konusu haline gelen Meis Adası'nın sınırlarının yalnızca Yunanistan tarafından belirlenmesi, yetkisi olmayan ülkelerin bu sınırlandırmaya müdahale etmesi ve Türkiye'nin hidrokarbon arama faaliyetlerine karşı Yunan kamuoyu ve uluslararası toplum tarafından tepkiler verilmesi uluslararası hukuka uygun düşmemektedir.

Türkiye, Lozan Barış Antlaşması çerçevesinde Yunanistan'a bıraktığı ada ve adacıklar dışındaki, Ege Denizi'nin muhtelif bölgelerinde Osmanlı İmparatorluğu'ndan kendisine kalan 150 civarında ada, adacık ve kayalık üzerinde

egemenlik yetkisi bulunduğunu iddia etmekte, bu süreçte Yunanistan ve GKRY'nin; Fransa ve İtalya gibi ülkelerin desteklerini de arkasına alarak Mısır ve İsrail gibi ülkelerle Doğu Akdeniz'deki bölgeler kapsamında yapmış olduğu "Deniz yetki alanlarını sınırlandırma ve MEB anlaşmalarını" kabul etmemektedir. Özellikle Rum yönetiminin KKCT'yi dikkate almadan Avrupa ülkeleri ve bu ülkelerin şirketleri ile anlaşıp Doğu Akdeniz'de hidrokarbon arama faaliyetlerine başlaması, Türkiye için KKTC'nin egemenliğine zarar gelmemesi açısından da kırmızı çizgi niteliğindedir. Bir diğer ifadeyle bu durum, Türkiye için bir "enerji" sorunu olmasının yanı sıra, hem kendi egemenlik haklarını ve yetkilerinin korunması, hem de KKTC'nin uluslararası arenada tanınması açısından bir "egemenlik" sorunudur.

Türkiye'nin, Doğu Akdeniz'deki egemenlik haklarını korumak ve enerji rezervlerinden yararlanabilmek adına Libya ile imzaladığı "Deniz Yetki Alanlarını Sınırlandırma Mutabakatı" elzemdir. Bu mutabakat ile Türkiye bir kıyıdaş devlet ile ilk kez "Münhasır Ekonomik Bölge Sınırlandırma Anlaşması" imzalamış ve bunu BM'ye onaylatırarak uluslararası arenada meşru bir zemin elde etmiştir. Böylelikle siyasi arenada üstünlük elde etmiş, uluslararası kamuoyuna hukuk ve diplomasi araçlarını kullandığının mesajını vermiştir.

Doğu Akdeniz'de son dönemlerde yaşanan gelişmeler doğrultusunda Yunanistan, Ege Adaları ve kıta sahanlığı gibi sorunlar karşısında Türkiye aleyhine sürdürdüğü maksimalist tavrından vazgeçerek Ankara ile uzlaşmaya çalışmalı, İsrail ve Mısır gibi bölgede hidrokarbon rezervleri olan ülkelerle Türkiye'ye karşı girdiği ittifak arayışlarına son vermelidir. AB'nin de desteğiyle Ankara'ya geri adım attırmak isteyen Yunanistan'ın, uluslararası hukuk çerçevesinde diğer kıyıdaş ülkeler de dahil olacak şekilde Türkiye ile masaya oturup diplomatik yollarla çözüm araması en mantıklı yoldur. Doğu Akdeniz'deki kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge sorunları, karşı tarafı hiçe sayarak başka ülkelerle deniz yetki alanlarına dair anlaşmalar imzalamakla çözülemez. Şayet Yunanistan diplomatik yollara yanaşmazsa, Doğu Akdeniz'de Türkiye kıyılarına yakın mesafede yer alan Meis Adası'nın karasuları dışında herhangi bir kıta sahanlığı veya MEB'e sahip olamayacağı aşikar olduğundan, Türkiye'nin bölgede Yunanistan'ın ve GKRY'nin tek taraflı olarak ilan ettiği anlaşmaları tanımaması doğrudur. Bu süreçte Türkiye, özellikle GKRY'nin münhasır ekonomik bölge olarak ilan ettiği sahalarda Türk yetkilerini ve haklarını ihlal eden sondaj çalışmalarını önlemeye yönelik kararlılığını sürdürmeli, Libya ile imzalanan "Deniz Yetki Alanlarını Sınırlandırma Mutabakatı"nın devam ettirmelidir. Öte yandan, KKTC'de caydırıcı deniz ve hava üsleri kurmak da etkili bir yol olabilir.

Sonuç olarak, Türkiye'nin Mavi Vatan'da hak iddia etmesi uluslararası hukuka uygundur, dolayısıyla bundan sonraki süreçte yapılacak hamleler de gerek meşruiyetin yitirilmeden egemenlik haklarının korunması gerekse bölgedeki enerji rezervlerinden yararlanılabilmesi için uluslararası hukuk çerçevesinde olmalıdır. Taraflar arasında yaşanabilecek muhtemel bir savaş, mali açıdan büyük bir yük getirebileceği gibi, siyasi açıdan da tansiyonu yükseltecek, tüm bölge ülkeleri açısından olumsuzlar doğuracaktır. Bu sebeple kullanılacak en rasyonel yol

Doğu Akdeniz'deki Gelişmeler Doğrultusunda Türk Dış Politikası'nınDünü ...

“diplomasi mekanizmasını iyi kullanmak” ve uluslararası kamuoyunun desteğini alabilmek adına yapılacak “ittifak girişimleri” olacaktır.

KAYNAKÇA

- ABC Hukuk (2002). Lausanne'de İmzalanan Senetler. Erişim Adresi: <http://www.abchukuk.com/arsiv/lausanne.html>, Erişim Tarihi: 23.08.2020.
- Acer, Y. (2020). Doğu Akdeniz'de Mısır-Yunanistan Deniz Sınırı Antlaşması ve Türkiye Raporu, *SETA*, sayı: 293.
- Aksoy, M. (2016). Doğu Akdeniz Enerji Rekabeti Raporu, İNSAMER. İstanbul.
- Aksu, F. (2018). Ege Denizine İlişkin Sorunlar. *Türk-Yunan İlişkileri*. Erişim Adresi: <http://www.turkishgreek.org/iki-uelke-arasindaki-temel-sorunlar-ve-taraflarin-yaklasimlari/ege-denizi-ne-iliskin-sorunlar/egemenligi-antlamalarla-yunanistan-a-devredilmemis-ada-adac-klar-ve-kayal-klar-sorunu>, Erişim Tarihi: 28.08.2020.
- Akyener, O. (2017). Doğu Akdeniz Boru Hattı Projesi. *TESPAM*. Erişim Adresi: <https://www.tespam.org/dogu-akdeniz-eastmed-boru-hatti-projesi/>, Erişim Tarihi: 03.09.2020.
- BBC (2019). Doğu Akdeniz: Kıbrıs açıklarında doğalgaz arama krizi nasıl başladı, hangi ülke ne istiyor?. Erişim Adresi: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-48225246>, Erişim Tarihi: 02.09.2020.
- Berberakis, S. (2020). Kıta sahanlığı: Türkiye ile Yunanistan arasındaki sorun neden yeniden gündemde?.*BBC*. Erişim Adresi: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-52920107>, Erişim Tarihi: 25.08.2020.
- Bilge, A. S. (1996). *Ankara-Atina-Lefkoşe Üçgeni*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Bodur, M.Z. (2020). Küçük Satranç Tahtası: Doğu Akdeniz'de Neler Oluyor?.*21.yy Enstitüsü*. Erişim Adresi: <https://21yyte.org/tr/merkezler/islevsel-arastirma-merkezleri/milli-guvenlik-ve-dis-politika-arastirmalari-merkezi/kucuk-satranc-tahtasi-dogu-akdeniz-de-neler-oluyor>, Erişim Tarihi: 03.09.2020.
- Braudel, F. (2015). Akdeniz: Tarih, Mekân, İnsanlar ve Miras, (Çev. Necati Erkurt). İstanbul: Metis Yayınları.
- Davutoğlu, A. (2011). *Stratejik Derinlik*. 72 basım. İstanbul: Küre Yayınları.
- Doğru, S. (2003). Ege Denizi Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığına Çözüm Önerisi: Ortak Arama ve İşletme. *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 2, 221-240.
- EPDK (2020). *Doğal Gaz Piyasası 2019 Yılı Sektör Raporu*. Ankara.
- Euronews (2020). Türkiye'den Mısır'daki Libya toplantısına tepki: Güney Kıbrıs hariç, Akdeniz'de iş birliğine hazırız. Erişim Adresi: <https://tr.euronews.com/2020/01/09/turkiye-misir-da-libya-toplantisina-tepki-guney-kibris-haric-akdeniz-is-birligine-haziriz>, Erişim Tarihi: 04.09.2020.

- Franz, E. (1974). Yunanistan ve Türkiye Arasında, Ege Denizi, Kıta Sahanelığı Üzerindeki Hak İddiasından Doęan Tartışma. *Madencilik Dergisi*, cev. (Selçuk Demirsoy), 14(1), 1-20.
- Girgin, G. (2006). *Fenikeliler'de Akdeniz Ticareti*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Hodgson, N. (2015). Petroleumsystems of theLevant.*Spectrumreport*. Erişim Adresi: http://d8d673da5f0d55e3ea5a-6496b70fad7e6663b590babbc0242de1.r89.cf1.rackcdn.com/FP%2020.10_2015%20Neil%20Hodgson_Spectrum%20presentation.pdf, Erişim Tarihi: 05.01.2018.
- İnönü Vakfı. Lozan Barış Antlaşması Tam Metni. Erişim Adresi: <http://www.ismetinonu.org.tr/lozan-baris-antlasmasi-tam-metni/>, Erişim Tarihi: 24.08.2020.
- Jonathan, M. (2020). TheEasternMediterranean tinderbox: WhyGreek-Turkishrivalrieshaveexpanded. BBC. Erişim Adresi: <https://www.bbc.com/news/world-europe-53906360>, Erişim Tarihi: 20.09.2020.
- Kaya, İ. (2015). Uluslararası Hukukta Temel Belgeler. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Kedikli, U. ve Çalağan, Ö. (2017). Enerji Alanında Bir Rekabet Sahası Olarak Doğu Akdeniz'in Önemi. *Sosyal Bilimler Metinleri*, (1), 120-138.
- Kurumahmut, A. (1998). *Ege'de Temel Sorun Egemenliği Tartışmalı Adalar*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Mengeş, Y. (2017). İkinci Dünya Savaşı'nda Mentese Adaları. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 17(34), 279-318.
- Pamir, N. (2017). Doğu Akdeniz; Kıbrıs ve Doğal Gaz. *Bütün Dünya*, Sayı: 3, 51-57.
- Pazarcı, H. (1988). Ege Adalarının Lozan ve Paris Andlaşmalarıyla Saptanan Askerden Arındırılmış Statüsü Değişmiş midir?". *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 43(3), 207-220.
- Prescott, V ve Schofield, C.H. (2005). *TheMaritimePoliticalBoundaries of the World*. LeidenMartinusNijhoffPublishers.
- Saka, M. (1974). *Ege Denizinde Türk Hakları*, İstanbul: Hareket Yayınları.
- SDE (2019). *Doğu Akdeniz'de Yükselen Gerilim: Siyasi, Askeri ve Ekonomik Açıdan Yapılması Gerekenler Raporu*. Ankara, 1-20.
- Sönmezoğlu, F. (2000). *Türkiye-Yunanistan İlişkileri ve Büyük Güçler, Kıbrıs, Ege ve Diğer Sorunlar*. Der Yayınları: İstanbul.
- Takan, A. (2020). 12 Ada Türkiye'ye Aittir. *Korkusuz*. Erişim Adresi: <https://www.korkusuz.com.tr/12-ada-turkiyeye-aittir.html>, Erişim Tarihi: 02.09.2020.
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı (2011). Başlıca Ege Denizi Sorunları. Erişim Adresi: <http://www.mfa.gov.tr/baslica-ege-denizi-sorunlari.tr.mfa>, Erişim Tarihi: 29.08.2020.

Doğu Akdeniz'deki Gelişmeler Doğrultusunda Türk Dış Politikası'nınDünü ...

- Yaycı, C. (2012). Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye. *Bilge Strateji Dergisi*, 4(6), 1-70.
- Yaycı, C. (2019). *Libya Türkiye'nin Denizden Komşusudur: Doğu Akdeniz'de Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasında Libya'nın Rolü*. İstanbul: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları.
- Yaycı, C. (2019). *Sorular ve Cevaplar ile Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) Kavramı*. İstanbul: Deniz Kuvvetleri Komutanlığı.
- Yıldız, D. (2008). *Tarihi Geçmişi, Stratejik Önemi ve Su Sorunu Açısından Akdeniz'in Doğusu*. İstanbul: Bizim Kitaplar.
- Yılmaz, E. (2018). Doğu Akdeniz'de Enerji Çıkması, *SETA*, sayı: 188, 1-5
- Yurt Ansiklopedisi (1984). *Kıta Sahaneliği*. Cilt. 11, İstanbul: Anadolu Yayıncılık